

3/313/12 (68)

ISSN 0130 — 8068

ПОЛЫМЯ

1/2016

Неапублікаваная кінааповесць «Вера» Івана Шамякіна

«Трынаццаць дзялогаў» Немата Келімбетова на беларускай мове

«Мой сябра Міша Стральцоў» — успаміны Міколы Гіля

ПОЛЫМЯ

ЛІТАРАТУРНА-МАСТАЦКІ
І ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНЫ ЧАСОПІС

1 (1035)

СТУДЗЕНЬ

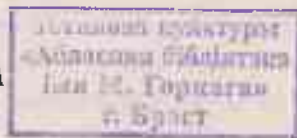
Выдаецца
са снежня 1922 года

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь;
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі»;
рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом «Звязда»

Намеснік галоўнага рэдактара
МАЛЬЧЭЎСКАЯ Алена Аляксандраўна

Рэдакцыйная калегія:

- Лада АЛЕЙНІК, Алесь БАДАК,
- Навум ГАЛЬПЯРОВІЧ,
- Уладзімір ГНІЛАМЁДАЎ
(старшыня рэдакцыйнага савета),
- Уладзімір ГУСАКОЎ, Марыя ЗАХАРЭВІЧ,
- Віктар ІЎЧАНКАЎ,
- Аляксандр КАВАЛЕНЯ, Алесь КАРЛЮКЕВІЧ,
- Аляксандр ЛУКАШАНЕЦ, Валерый МАКСІМОВІЧ,
- Алесь МАРЦІНОВІЧ, Зоя МЕЛЬНІКАВА, Мікола МЯТЛІЦКІ,
- Пётр НІКІЦЕНКА, Генадзь ПАШКОЎ,
- Віктар ПРАЎДЗІН, Зіновій ПРЫГОДЗІЧ,
- Іван САВЕРЧАНКА, Уладзімір САЛАМАХА,
- Васіль СТАРЫЧОНАК, Таццяна ШАМЯКІНА

Мінск
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом «Звязда»
2016

БРАТЭРСТВА.*Алесь Карлюкевіч.**Мінск, Звязда, 2014.*

Чарговая кніжка Алеся Карлюкевіча «Братэрства» засведчыла, што пісьменнік застаецца ў палоне жанравага эксперыментатарства. Гэта па-першае. А па-другое, яго, як і раней, непакойць найперш беларускі літаратурны нацыянальны свет і яго сувязь з іншымі нацыянальнымі культурамі свету. Выдатны кразнавец, аўтар шматлікіх навуковых і павукова-папулярных кніг, да ўсяго яшчэ і казачнік А. Карлюкевіч працуе на стыку розных павук, але прыярытэтам яго творчасці ўсё выразней становіцца літаратуразнаўства, дакладней, літаратуразнаўчая публіцыстыка. Менавіта так я абазначыла б жанр кнігі «Братэрства». Тут ідзе зацікаўленая гаворка пра стасункі беларускай літаратуры з іншымі літаратурамі постсавецкай прасторы (рускай, украінскай, туркменскай, таджыкскай, чачэнскай...), славянскімі (польскай, балгарскай, югаслаўскай...), і нават сусветнымі (аўстралійскай, кітайскай, в'етнамскай...).

Валянціна ЛОКУН

ДАРОГІ ВАРТА ВЫБУДОЎЦА У РОЗНЫХ КІРУНКАХ

Аўтар занепакоены станам сучаснай літаратуры як адзінага духоўнага гістарычна-культурнага працэсу. Ва ўсе часы літаратура выконвала важную гуманістычную місію, імкнулася як найпаўней адлюстраваць дух свайго часу, філасофію часу, яго маральна-этычную дамінанту. Пры гэтым кожная нацыянальная літаратура не толькі адлюстроўвала, «інфармавала», але і выхоўвала, «культывавала» Грамадзяніна, Асобу, Патрыята. Кожная — у сваім нацыянальна-літаратурным жанравым фармаце. Цяпер роля літаратуры ў развіцці грамадскіх і асобных адносін значна дэвальвавалася, ды і самі яе задачы сутнасна змяніліся. Чаму? І што трэба зрабіць, каб вярнуць літаратуры яе страчаныя функцыі і прыярытэты. Вось галоўныя пытанні, на якія шукае адказы А. Карлюкевіч у сваёй кнізе.

Пісьменнік намагаецца знайсці тых агульных эстэтычных і маральна-этычных зацікаўленні, на грунце якіх выбудоўваюцца ўзаемасувязі літаратур. Ён вылучае ідэю аднаўлення яднаючай сілы мастацкага Слова як гаранта дружбы народаў — праз перакладчыцкую дзейнасць майстроў слова, якая не толькі збліжае, а пэўным чынам і трансфармуе нацыянальныя культуры.

«У сучаснай транскультурнай прасторы, — сведчыць А. Карлюкевіч, — узрастае роля перакладчыка як пасрэдніка паміж літаратурамі, тым болей, калі ён валодас некалькімі мовамі».

Чарнагорскі паэт, праяік, крытык, перакладчык і выдавец Душан Джурышыч, падтрымліваючы свайго беларускага суразмоўцу, адзначыць: «Перакладчыкі — бы тая зіхатлівая вясёлка, якая звязвае дзве культурныя, літара-

турныя, моўныя прасторы... Я яшчэ параўнаў бы перакладчыкаў з садоўнікамі, якія выбіраюць прыгожыя кветкі і перасаджаюць у свой паэтычны сад, робяць гэта на тое, каб свет стаў цікавейшым і прыгажэйшым».

Адной з важных формаў прапаганды нацыянальнай кнігі з'яўляецца кнігавыданне. У гэтай сувязі ўжо ёсць цікавы вопыт. І нагода ёсць. Набліжаецца святкаванне 500-годдзя беларускага кнігадрукавання. У 1517 годзе выйшаў у свет скарынаўскі Псалтыр. Было б вельмі добра, каб прымеркаваць 2017 год для папулярызаванні ў свеце беларускай кнігі. «Чаму б не выдаць на мовах народаў свету адзін з невялікіх тэкстаў асветніка?» Як у свой час выдавалася на мовах свету беларуская кніга «А хто там ідзе?» ці «Заповіг» Т. Шаўчэнкаі, які выйшаў на 147 мовах свету. А. Карлюкевіч прапонуе выдаць кнігу аднаго з праграмных вершаў Францыска Скарыны «Радзіма» на мовах свету, што, безумоўна, пасадзейнічае прапагандзе беларускай кнігі ў еўрапейскай культурнай прасторы. А да ўсяго з'явіцца магчымасць адпостраваць маштабы дзейнасці самога Ф. Скарыны, паказаць свету яго ролю ў параджэнні беларускай і ўвогуле славянскай кнігі.

Пісьменнік пераканааны ў неабходнасці развіцця больш шырокіх нацыянальных культурных сувязей. Гэтага патрабуе сучасны «дысгарманічны» час. «Масты братэрства з суседзямі — гэта добра. І іх варта ўсталёўваць і ўмацоўваць. Масты для паразумнення з усім светам, уваходжання ў прастору іншых цывілізацый — відавочна, не меншая патрэба часу. І ніякімі адгаворкамі кшталту «а ці цікавая наша літаратура самой Беларусі» тут, поўна, мы не апраўдаемся. Дарогі варта выбудоўваць у розных накірунках. Адзін з іх — засваенне сусветнай мастацкай прасторы». Узаемазасваення беларускай і сусветнай мастацкіх прастор.

Аўтар «Братэрства» пачаў сваё даследаванне з высвятлення генсалагічных каранёў, з гісторыі славянскага кнігадруку. У гэтым працэсе, як вядома, гістарычную ролю адыгралі найперш беларускія першаасветнікі Францыск Скарына і Іван Фёдараў. Пісьменнік не абыходзіць тэму версіфікатарства месца нараджэння Івана Фёда-

рава. Фёдараў здзейсніў сапраўдны культурны подзвіг: выдаў у 1581 годзе першую поўную ўсходне-славянскую Біблію — знакамітую Астрожскую Біблію. І нібыта ў працяг тэмы гісторыі кнігадрукарства пісьменнік звяртаецца да вобліка сучаснага рускага кнігавыдаўца, гісторыка беларускага пісьменства Яўгена Неміроўскага, аўтара «Вялікай кнігі пра Кнігу: даведачна-энцыклапедычнае выданне», у якой распавядаецца пра гісторыю ўзнікнення кнігадрукавання ў славян.

«Літаратура заўсёды была і застаецца звязваючым мостам пры ўсталёўванні і культурных, і гістарычных сувязей», — адзначыў у адным са сваіх выступленняў А. Карлюкевіч. Асабліва калі такім «мостам» служыць творчасць пісьменніка, **біяграфічна** звязанага з Беларуссю. Аўтар прыводзіць імёны Сяргея Панізніка, Арыадэя Пінчука, Васіля Ткачова, Івана Сакалоўскага, «паэта флоту» Мікіты Суслівіча і інш. З гэтага шэрагу і Валерый Казакоў, член Саюза пісьменнікаў Беларусі, які жыве ў Маскве і ўзначальвае ФІКА «Беларусы Расіі», да ўсяго ён яшчэ і аўтар рамана «Цень Гобліна» (Гоблін — сімвал разбэшчанаасці нашага часу, вобраз істоты ў людскім абліччы, якой усё дазволена ў гэтым свеце). Для аўтара «Братэрства» В. Казакоў важны яшчэ і як даследчык творчасці В. Быкава. «На Беларусі, — пазначыць В. Казакоў, — шмат было талентаў і не менш яшчэ будзе. Але такі, як Быкаў, за ўвесь час быў толькі адзін. І невядома, ці прыйдзе яшчэ пісьменнік такога маштабу ў гісторыі нашай Айчыны. Так, як пісаў Быкаў, ніхто не напіша».

Невычэрпнай крыніцай літаратурных адрасоў для А. Карлюкевіча быў і застаецца яго родны Пухавіцкі раён: «...паслухаю кагосьці з людзей сталага веку — і знайду новую характарыстыку таго ці іншага тапоніма, даведаюся сакрэты назвы паселішча, запішу ёмкае слоўца. А хтосьці раскажа гісторыю, перададзеную бацькамі ці дзядзямі. Гісторыю пра свой уласны радавод альбо пра мінулую вайну», — раскрыывае таямніцы сваёй творчай лабараторыі пісьменнік. З сэрві «Пухавіцкія памятки» і яго расповед пра рускую пісьменніцу і літаратуразнаўцу Іну Растоўцаву, дзяцінства

якой у час вайны прайшло ў бабулі на пухавіцкай зямлі. Аўтар прыводзіць дзіўную гісторыю, калі дзяўчынка, якой тады споўнілася ўсяго тры гады, перадала партызанам пісьмо з данясеннем. Выключны выпадак з гісторыі партызанскага супраціўлення!

Згадваюцца пісьменнікам малавядомыя творцы з беларускімі каранямі, сярод якіх афіцэр-дэсантнік Барыс Косцін, або былы палкоўнік, ваенны журналіст, аўтар шэрагу арыгінальных кніг Мікалай Старадымаў. І такія знакамітыя, як Сігурд Отавіч Шміт, рускі вучоны, «яркая і шматаблічная асоба», якую аўтар ставіць упоравснь з Дзмітрыем Ліхачовым: «такі ж апантаны збіральнік памяці пра рускую зямлю і рускую культуру, пра славянскі свет».

«Калмыкам ёсць пра што расказаць беларусам і ўсяму свету» — так назаве аўтар «Братэрства» чарговы падраздзел кнігі. Ён распавядае пра няпрасы лёс калмыцкага пісьменніка, а раней беларускага партызана Міхаіла Ханінава, гутарыць з яго дачкой, пісьменніцай і літаратуразнаўцай Рымай Ханінавай. Ідзе зацікаўленая размова пра стан калмыцкай літаратуры. Перарваліся сувязі некалі адзінай савецкай шматнацыянальнай літаратуры. А разам з імі і мастацкія, і гісторыка-культурныя традыцыі.

Алесь Карлюкевіч ставіць пытанне адраджэння ўзаемасувязі нацыянальных літаратур ва ўмовах фарміравання новай культурнай парадэгмы. Ён згодны, што адным з важнейшых фактараў узаемасувязі народаў і нават рэлігій з'яўляецца літаратура, мастацкі пераклад. «Мастацкі пераклад... Ці можа ён увогуле зблізіць, паядначы народы, паўплываць на добрыя адносіны паміж носьбітамі розных рэлігійных перакаванняў?» — тэма гутаркі аўтара з чачэнскай паэтэсай, галоўным рэдактарам мастацка-публіцыстычнага часопіса «Нана» Лулай Куні. Чачэнская творца задачы сучаснай літаратуры бачыць найперш у адлюстраванні душы нацыі. Літаратура, лічыць паэтка, мае «дзіўную здольнасць раскрываць чалавечыя сэрцы. «Уключачь» адначасна і мозг і душу... Мы — у масе сваёй — людзі Пісання. І этычныя максімы ў нас — ідэнтычныя. Прыхільнасць Адзінаму Творцу ўжо само па сабе ёсць пры-

знанне маральнага імператыва, яно дае народам вектар духоўнага развіцця, самаўдасканалвання, спрыяе іх яднашню. Мы — літаральна — народы Слова. Менавіта таму літаратура для нас — сутнасць адлюстравання нашага нацыянальнага «эга». Такую ж сутнасць адлюстравання мае і беларуская літаратура, і іншыя літаратуры славянскага свету, і не толькі славянскага.

Сучасная чачэнская літаратура працягнута вялікай духоўнай яднаючай сілай. «Літаратуру — як нейкі глыток паветра, як магутны сродак духоўнага ўзнаўлення, своеасаблівага катарсіса — ніхто не адмяняў...» Для чачэнскага народа літаратура, як і рэлігія, увогуле мастацтва — «гэта ўсё надзвычай важнае рэчы для нацыі, якая аказалася перад праблемай духоўнага адраджэння, якая шукае шляхі выхаду з бясконцага гуноўя пакут і падманаў».

У кнізе закранаюцца і праблемы беларуска-чувашскіх узаемаадносін, А. Карлюкевіч шукае беларускія адрасы ва ўдмурцкай літаратуры, распавядае аб становішчы ў шматмоўнай дагестаўскай культурнай прасторы.

Балгарская літаратура з'яўляецца самай старажытнай літаратурай славянскага свету, менавіта ў Балгарыі вучні святых роўнаапостальных Кірыла і Мяфодзія заклалі «падмурак» славянскай кнізе. Але і тут, як адзначыў вядомы балгарскі літаратуразнавец Панка Анчаў, сучасныя балгарскія пісьменнікі ўжо не адыгрываюць сваёй рапэйшай сацыяльнай ролі, «людзей творчых прафесій проста не заўважаюць, яны не ўшлываюць на грамадства, не фарміруюць грамадскую думку». Гэта, на жаль, тыповая сітуацыя, у якой апынуліся нацыянальныя літаратуры былой савецкай прасторы і літаратуры сацыялістычных краін, у тым ліку і балгарскай, якая цяпер зарыентавана на еўрапейскія ўзоры. П. Анчаў лічыць, што прыспеў час вярнуць яе да славянскіх каранёў, у славянскую традыцыю.

Тэмай нацыянальных каранёў занепакоены і грузінскі паэт, перакладчык, публіцыст і літаратуразнавец Рауль Чачалава. Але ў сённяшняй літаратурнай сітуацыі Грузіі ён бачыць і пэўныя станоўчыя моманты: «Не так шмат і часу прайшло, як мы сталі на шлях ства-

рэння (а часам і вяртання) незалежных дзяржаў. Працэс, па розных прычынах, аказаўся архіскладаным, і пакуль, мне здаецца, ніводная з былых савецкіх рэспублік не можа сцвярджаць, што яна па-сапраўднаму ўжо адбылася як паўнакроўная нацыянальная дзяржава. Але галоўны «плюс» ужо ёсць, мы становімся гаспадарамі свайго лёсу. І нашы галовы — на нашых плячах! І гэта самае галоўнае».

Сур'ёзная размова на старонках кнігі ў аўтара адбылася з прадстаўніком польскай літаратуры — культуролагам і арганізатарам польска-беларускіх узаемадачыненьняў у галіне культуры і мастацтва Пятром Казакевічам. Змястоўным атрымаўся і яго дыялог з легендай беларускай літаратуры ў Польшчы, аўтарам шматлікіх зборнікаў вершаў, выданых у Беластоку, Янам Чыквіным. Я. Чыквін у 1988 годзе ўзначаліў літаб'яднанне «Белавежа». «Сённяшні цяжучы час, — адзначыць польскі вучоны, — у сваёй сутнасці бесталковы і бязладны, бо па прыродзе шматнапрамавы, не ў змозе, хочацца верыць, от так сабе проста здэмухнуць з быцця важкія ды чыстыя нацыянальным сэнсам творы беларускіх пісьменнікаў Польшчы». Чыквін-літаратуразнавец асабліва занепакоены станам польскай паэзіі, якая цягам больш як двух стагоддзяў апелявала да агульначалавечых каштоўнасцей — Справядлівасці, Праўды, Боскай міласэрнасці. Цяпер яна ў сваім агульным развіцці жыве рэхам той слаўнай мінуўшчыны і гэтым «задавальняе прыемнасць сённяшняга дня». Польскі вучоны верыць у тое, што «свет чалавечы, як і сам чалавек — дыхатамічны: няма «тугі па еднасці чалавечай без тугі па аўтаноміі асобы». Яны ўзаемазвязаны, «роўназначныя». Іх процістаянне адсутнічае, такога «болевага парога» няма ні ў беларускай, ні ў іншай нацыянальнай літаратуры, бо яго быць не можа...» Асоба чалавека даўно перастала быць «вянцом» прыроды і цэнтрам касмічнай прасторы. Менавіта таму і канцэпцыя гуманізму, асабліва заходнеўрапейскага, страціла сваю актуальнасць і патрабуе значных карэктываў. Вырашыць гэтую складаную задачу, мяркуюе Я. Чыквін, «якраз у кампетэнцыі Паэзіі,

якая, карыстаючыся логікай шматзначнасцей, разрываючы перажыўшыя сябе прычынна-выніковыя ланцугі, намацае новыя мажлівасці...»

Ян Чыквін падтрымлівае сваіх калег-літаратараў і прызнае, што ранейшая роля і значэнне пісьменніка ў грамадстве, таксама, як і ягонае слова, змяніліся радыкальна. Творца «звольнены з пасады апостала ісціны, ягонае слова прыватызавалася, дэвальвіравалася, а сам твор разглядаецца як звычайны тавар <...> «творчасць» амаль поўнасю ў такой камерцыйнай літаратуры паглынаецца «таварнасцю».

Не менш цікавай і змястоўнай атрымалася гутарка А. Карлюкевіча з чарнагорскім пісьменнікам Слабаданам Вукановічам пра сучасную літаратурную сітуацыю ў Чарнагорыі. С. Вукановіч менш песімістычны ў сваім стаўленні да сучаснага літаратурнага працэсу. Выдатны знаўца беларускай літаратуры, (пачынаючы ад Ф. Скарыны, С. Полацкага, П. Багрыма да Я. Купалы, Я. Коласа, М. Багдановіча і сучасных А. Разанава, А. Сыса, А. Бадака, М. Мятліцкага...), чарнагорскі пісьменнік лічыць, «што ў нас, у славян, ёсць асаблівы чып упартасці. А мо гэта чып у большай ступені чуласці нашай душы? Мы не можам мірыцца з многімі фактамі, з некаторымі, здаралася б, ісцінамі. Чалавек — гэта кола, якое выпрацоўвае святло, выпрацоўвае і цемру, стварае радасць, боль, смутак. Чалавек сам усё прыдумвае і сам стварае... Усё залежыць ад нас. І маладосць, і прыгажосць, і старасць, і сталасць — усё гэта складнікі нашага ўнутранага развіцця». Па назіраннях С. Вуканавіча, сучасная «моладзь адчувае сябе страчаным пакаленнем», але ж — «усё залежыць ад нас».

У кнізе «Братэрства» адсутнічае пэўная сістэма падачы матэрыялу. Аўтар прадстаўляе краіны і літаратуры найчасцей праз свае асобасныя стасункі з творцамі: гутаркі, інтэрв'ю, ліставанні, сустрэчы і г. д. Уражвае колькасць суразмоўцаў і дыяпазон творчых зацікаўленняў аўтара.

Сваім ўражаннямі ад паездкі ў Таджыкістан на форум навуковай і творчай інтэлігенцыі краін СНД А. Карлюкевіч дзеліцца ў занатоўцы «Таджыкістан: адказнасць перад вечнасцю». Аўтар у

захапленні ад «вечна прыгожай краіны», разам з тым ён дэманструе добрае веданне таджыцкай літаратуры, яе творцаў.

А вось да туркменскіх літаратараў у А. Карлюкевіча асаблівае стаўленне. У далёкія 1985—1988 гады ён пасля заканчэння аддзялення журналістыкі Львоўскага вышэйшага ваенна-палітычнага вучылішча быў накіраваны ў Ашхабад, там і працаваў у армейскай «шматтыражцы» «За Радзіму». Пастушова наладжваў зносіны з рэдакцыямі туркменскіх газет, часопісаў, з пісьменнікамі Туркменістана. Аўтар, як і раней, прыводзіць дзясяткі імёнаў — знакамітых і менш вядомых. Прыводзіць мноства фактаў і звестак з біяграфій літаратараў.

У 1960—1990 гадах дружба паміж беларускай і туркменскай літаратурамі квітнела і развівалася. Цяпер сітуацыя іншая. «Шкада, што сённяшняя актыўнасць пісьменнікаў у меншай ступені звязана з узаемаперакладамі, прадстаўленнем на роднай мове творчасці паэтаў, празаікаў іншых краін. Так хацелася б, каб і зараз мастацкая літаратура па-ранейшаму заставалася выразным сродкам народнай дыпламатыі», — рэзюмуе аўтар.

«Пачатак быў у Львове...» — назва чарговага раздзела кнігі. Па сцвярджэнні ўкраінскай паэтэсы Яраславы Паўлычка, «Львоў мае нейкую містычна-прыцягальную сілу. З кім бы не было гэта звязана, прыцягальнасць Львова сягае ў шыбіні чалавечай душы, падаючы пэўны знак. Асабліва творчым людзям. Я мяркую, што ў Львове закладзена нейкая энергетыка часу, якая праменіцца ў культурна-мастацкіх пластах... Для многіх прадстаўнікоў беларускай творчай эліты горад стаў родным і блізкім. Прычым адбываецца цікавая з'ява: любуючыся характам Львова, скарыстоўваючы яго энергетыку, беларусы падсілкоўваліся і любоўю да свайго роднага».

Каб зразумець сучаснае жыццё Львова, трэба ведаць і яго мінулае. Кожны фрагмент памяці, лічыць аўтар, посіць важны характар, дапамагае ўявіць мазаіку мастацкіх працесаў. Пісьменнік аднаўляе літаратурную гісторыю Львова, тую яе частку, якая звязана з Бела-

русю. Прыводзіць імёны творцаў, якія так або інакш былі звязаны з Львовам — Цёткі, М. Танка, В. Коўтун, В. Рагойшы, Т. Кабржыцкай, С. Папізіка...

На сённяшні дзень відавочна ажывілася сфера ўзаемадзеяння беларуска-кітайскіх стасункаў. Закранаючы гісторыю культурных узаемадачыненьняў гэтых краін, аўтар здзіўляюць маштабы кантактаў. У вытокаў збліжэння стаіць постаць двух знакамітых творцаў: беларускага паэта М. Танка і перакладчыка і прапагандыста беларускай літаратуры ў Кітаі Гао Мана, які працяглы час быў галоўным рэдактарам усекітайскага часопіса «Сусветная літаратура». Гао Ман сабраў вакол гэтага выдання лепшыя перакладчыцкія сілы краіны, ды і сам ён вядомы як перакладчык тэкстаў С. Алексіевіч, як аўтар партрэтаў Я. Коласа, Я. Купалы, А. Адамовіча, В. Быкава, М. Танка...

У апошнія некалькі гадоў Гао Ман стаў вядомай фігурай у беларускай літаратурнай перыёдыцы. Пра яго з'явіліся артыкулы ў «ЛіМе», «Звяздзе», часопісах «Польмя», «Беларусь».

Прафесар Пекінскага педагогічнага ўніверсітэта Ся Чжунсян (яна ж галоўны рэдактар кітайскага літаратурна-мастацкага часопіса «Руская літаратура і мастацтва») у дыялогу з аўтарам «Братэрства» сведчыць, што ў свой час руская, савецкая літаратура зрабіла велізарны ўплыў на кітайскую літаратуру. Аднак, як яна разумее цяпер, уплыў гэты быў неадназначны. Пасля развалу Саюза, кітайская пісьменніца больш крытычна падыходзіць да вопыту і традыцый рускай літаратуры.

Прыемна адзначыць і тое, лічыць А. Карлюкевіч, што беларуская літаратура заўважана ў Кітаі як асобная нацыянальная літаратура. Такім чынам, дзве адмысловыя ў сваім гістарычным развіцці культуры ўсё больш збліжаюцца, знаходзячы ўсё новыя кропкі перасячэння.

Перагорнута апошняя старонка кнігі, адгучаў чарговы дыялог пісьменніка, толькі ставіць апошняю кропку ў гэтым адмысловым «навукова-мастацкім» даследаванні рана. Аўтара клічуць новыя дарогі, новыя сустрэчы, наперадзе новыя адкрыцці літаратурных адрасоў, новых кропак узаемадачыненьняў нацыянальных літаратур.